

YÜZ YÜZE VE UZAKTAN EĞİTİMDE ÖĞRENME DENEYİMLERİNİN EŞİTLİĞİ

Öğr.Gör. Serçin Karataş

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
sercin@gazi.edu.tr

Özet

Eğitim uygulamaları yakın bir zamana kadar bireysel ve kitlesel eğitim olmak üzere iki ayrı boyutta gelişme göstermiştir. Bireysel eğitim gereksinimleri daha çok yüz yüze eğitim, kitlesel eğitim gereksinimleri ise daha çok uzaktan eğitim uygulamaları ile karşılanmaya gelmiştir. Bugün ise uzaktan eğitim yoluyla, bireysel ve kitlesel eğitim olanaklarının bir tek yapıda bütünleştirilebilmesi için pek çok olanak ortaya çıkmış, bu olanaklardan yararlanmaya yönelik uygulamalar hızla yaygınlaşmıştır. Teknoloji temelli uzaktan eğitim uygulamalarının hızla yaygınlaşması, uzaktan eğitimi çok daha fazla sayıda insanın gündemine taşımış, uzaktan eğitim çeşitli yönleri ile tartışılır olmuştur. Bir farkla ki, yeni tartışmalar “diploma eşitliği” gibi yüzeysel bir kavramın çok daha ötesinde, doğrudan “öğrenme deneyimlerinin eşitliği” bağlamına odaklanmış bulunmaktadır. Bu makalede özde teknoloji temelli uygulamalardan yararlanılarak, yüz yüze öğretimle sağlananlara eşdeğer öğrenme deneyimleri sağlamanın mümkün olup-olmadığı konusu tartışılmaktadır. Tartışmanın hedefi sıkça görüldüğü gibi sıradan çözümlemeler sunmak ya da “evet/hayır” türü bir yargıda bulunmak değil; bu konunun tartışılmasında dikkate alınması gereken ayrıntıları vurgulamaktır.

Anahtar Sözcükler

Öğrenme deneyimlerinin eşitliği, teknoloji temelli eğitim, eşitlik kuramı, uzaktan eğitim kuramları, etkileşimli teknolojiler.

THE EQUIVALENCY OF LEARNING EXPERIENCES IN DISTANCE AND FACE TO FACE EDUCATION

Inst. Sercin Karatas

Gazi University, Faculty of Education
sercin@gazi.edu.tr

Abstract

Educational applications have recently improved in two dimensions individual and mass education. While, the requirements of individual education have been covered by face-to-face education, the requirements of mass education have been covered by applications of distance education. As for today, for to have become a united whole of the possibilities of individual and mass education through distance education have appeared lots of possibilities. Applications toward the utilization of these possibilities have become widespread rapidly. Because the technology based distance education applications have become widespread rapidly, made distance education a current issue for lots of people and distance education become debated for many sides. There is one difference; the new debates are focused on the context of direct “equivalency of learning experiences” more than what follows of superficial like “equivalency of certificates”. In this paper, basically it is debated whether is it possible to provide learning experiences equivalent to the ones provided by face-to-face instruction by benefiting from technology-based applications. The target of the debate is not to present one level solutions or not to judge as “yes/no”; is to stress the details of this issue.

Keywords

Equivalency of learning experiences, technology based education, equivalency theory, distance education theories, interactive technologies.

KURAMSAL TEMELLER

Bir kısmı günümüz için oldukça modası geçmiş sayılabilecek olsa da, değişik biçimlerde uzaktan eğitim uygulamalarının on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bir geçmişi vardır. Uzaktan eğitimi kuramsal inceleme konusu yapan çalışmalar ise yaklaşık yarım yüzyıl kadar önce başlamıştır. Bu çalışmalardan her biri uzaktan eğitime ilişkin belli bir algılama tarzını ortaya koymakta, uzaktan eğitimin belli yönlerini vurgulamaktadır.

Uzaktan eğitimin ne olarak görüldüğü ya da nasıl algılandığı konusu önemlidir. Çünkü uzaktan eğitim uygulamaları bu algılara uygun şekilde yönlendirilmekte; yapılan değerlendirmeler bu algılama biçimlerinden etkilenmekte; uzaktan eğitime ilişkin beklentiler de aynı şekilde, bu algılama tarzlarının bazen sonucu, bazen de kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin uzaktan eğitimi sadece öğrenci-öğretmen bağımsızlığını sağlayan bir sistem olarak görmek, belli bir merkezden öğrencilere kitaplar, ders notları gönderip, televizyon yayınları yapmaktan öte bir derinlik içermeyen uygulamaları beraberinde getirmektedir. Buna karşılık etkileşim unsurunun abartılması da, uzaktan eğitimin sağladığı diğer avantajları göz ardı edip, uzaktan eğitim öğrencilerinin kendine özgü pek çok gereksinimlerinin karşılanamamasına neden olmaktadır.

Holmberg (1989) uzaktan eğitimin, sınıflarda ya da aynı bina içinde öğreticilerin, anında ve sürekli bir biçimde, öğrencileri gözetim altında bulundurmadağı, öğretimi gerçekleştiren kurumun planlama, rehberlik ve öğretim olanaklarından yararlanmaya dayalı, tüm öğretim kademelerinde çok çeşitli çalışma biçimlerini içerdiğini ifade etmiştir. Moore (1973) da, uzaktan eğitimi birbirinden zaman ve mekan açısından ayrı, öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen, öğrenci etkinliği ve kendi kendine öğrenme prensibine dayalı bir eğitim uygulaması olarak tanımlamıştır (Şimşek ve Karataş, 2002).

Wedemeyer için uzaktan eğitimin özü, öğrencinin bağımsızlığıdır. Bu sebeple üniversite düzeyinde uzaktan eğitimi tanımlamak için Wedemeyer 1973'te *bağımsız çalışma -theory of independent study-* kavramını kullanmıştır (Keegan, 1996). Wedemeyer'in bu kuramı sadece öğrencileri değil, programı öğretmen ve öğrenci bağımlılığından, öğretmeni yönetim türü fazladan iş yükünden, öğrencileri ve öğretmenleri belli dersleri, biçimleri, metodolojileri seçme ve genel bireysel özelliklere sahip olma zorunluluğundan kurtarmaktadır.

Moore (1973), uzaktan eğitim için "özerklik" ve "uzaklık" kavramlarına dayanan bir kuram geliştirmiştir. Moore'un bakış açısı tamamen okul ortamının dışına odaklanmıştır. O, okul ortamını, öğrenme ve öğretme etkinliklerinin gerçekleştiği mekan olarak tanımlamıştır. Moore'a göre uzaktan eğitim, öğrencinin özerk ve öğretmen-den mesafe ve zamanca uzak olduğu bir eğitim sistemidir. Moore, uzaklık kavramının öğretmen ve öğrenci arasındaki mesafeyi belirtmede yetersiz kaldığını belirtmektedir. Ona göre uzaktan eğitim öğrencisi yalnızdır; kendi öğrenmesini ge-

liştirmede ileri derecede sorumluluk almak ve kendini kontrol etmek zorundadır (Keegan, 1996).

Holmberg'in 1970'lerde geliştirmeye başladığı, 1990'larda daha da şekillenmiş olan *etkileşim ve iletişim kuramı -theory of interaction and communication-*, uzaktan eğitimde yönlendirilmiş iletişimin yanı sıra, ait olma duygusu ve işbirliğinin, önemli bir eğitsel değere sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Holmberg'e göre öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim, öğrenmenin temelidir. Bu iletişime katılmak, öğrencinin öğrenmeden zevk almasına ve güdülenmesine neden olmaktadır. Holmberg'in kuramının önemi, uzaktan eğitim sistemlerine özgü bir süreç tanımlaması getirmesinden kaynaklanmaktadır. Holmberg'in uzaktan eğitim anlayışında, bireysel etkinlik ön plana çıkmaktadır (Simonson, Schlosser ve Hanson, 1999; Keegan, 1996).

Moore'un 1980'de önerdiği bir diğer kuram ise, *etkileşimsel uzaklık -transactional distance- kuramıdır*. Moore, bu kuramı etkileşim, yapı ve bireysel özerkliğin bir fonksiyonu olarak tanımlamıştır. Uzaktan eğitim uygulamalarında, öğrencilerin etkileşimsel uzaklığı algılayış biçimleri, öğrenci doyumu ve güdülenmenin belirleyicisidir. Uzaktan eğitim düzenlemelerinde, öğrencilerin etkileşimsel uzaklığı algılayışlarının, akademik başarı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu yönündeki araştırma bulguları (Hopper, 2000), bu yaklaşımı desteklemektedir.

Peters tarafından daha çok, uzaktan eğitimin ortaya çıktığı koşullara dikkat çekmeye dönük olarak geliştirilmiş olan kuram, *endüstri -theory of industrialization of teaching* kavramına dayanır. Peters'e göre malların endüstriyel üretimi ile paralel olarak ele alınmadıkça, uzaktan eğitimin ortaya çıkışını ve gelişme dinamiklerini doğru algılamak mümkün değildir. Bu kurama göre, geleneksel sözel ve gruba dayalı öğretim, endüstri devrimi öncesine özgü bir eğitim uygulamasıdır. Uzaktan eğitimin, eğitim endüstrisinin henüz gelişmediği dönemde gerçekleşmesi mümkün değildi. Peters'in yaklaşımı uzaktan eğitimde öğretim materyallerinin üretimine ve uygun altyapı koşullarına dikkat çekmesi açısından önemlidir. Bu yaklaşımın uzaktan iletişim teknolojilerini temel alan daha yeni kuramlara da öncülük ettiği düşünülebilir (Şimşek, 2002).

Peratton'un yaklaşımı ise daha çok, uzaktan eğitim sistemlerinin özgünlüğünü vurgulamaya yöneliktir. Bu kuram uzaktan eğitimin, öğretim için her türlü kaynağın kullanılmasına olanak verdiği, örgün eğitim sistemlerinin neden olduğu pek çok sınırlamayı ortadan kaldırabileceği, maliyeti düşürebileceği, hizmeti yaygınlaştırabileceği, eğitsel iletişimi geliştirebileceği varsayımlarına dayanmaktadır (Şimşek, 2002). Hatta Simonson (2003), Peratton'un bu yaklaşımını, eğitim felsefesinin yanı sıra mevcut iletişim kuramlarının öğelerinin yeni bir düzenlemesi olarak değerlendirmektedir.

Knowles'ın 1973'teki yetişkin eğitimine *-androgogy-* yönelik çalışması da artık bir uzaktan eğitim kuramı olarak dikkate alınmaya başlandı (Simonson, 2003). Bu kuram, yetişkin öğrencilerin kendilerini, kendi kendini yöneten bireyler olarak gördüklerini ve kendilerini kendi kişisel başarıları ve deneyimleri açısından tanımla-

dıklarını ileri sürmektedir. Knowles'ın bu kuramı; bilme gereksinimi, öğrenci yaşantılarının rolü, öğrencilerin benlik algısı, öğrenmeye hazır olma, öğrenmeye yönelim ve güdülenme gibi çeşitli varsayımlara dayanır (Knowles, 1996).

Yetişkin eğitiminden etkilenerek, hem yetişkin hem de genç uzaktan öğrencilerin, kendi öğrenme ürünlerini kontrol etme isteğinde olan, güdülenmiş, kendi kendini yönetebilen bireyler olmalarını öngören *işbirlikli özgürlük kuramı -theory of cooperative freedom-* literatürde yerini almıştır. Bu kuram, uzaktan eğitim öğrencilerinin en az özgürlük kadar işbirliğine de ihtiyaçları olduğunu savunmaktadır. Ses, video ve bilgisayar konferansı gibi yeni grupla iletişim teknolojileri, uzaktan eğitimde işbirliğini kolaylaştırmak amaçlı tasarlanabilirler. Öte yandan öğrencilere katı bir uzaktan eğitim programı ile sınırlandırılmadan sunulan öğretim izlencesi, zaman, mekan, erişim, ortam ve hız bakımından yüksek düzeyde bir seçim hakkı, özgürlüğü de beraberinde getirir. İşbirlikçi özgürlük kuramı, birbiriyle tezatmış gibi görünen iki kavramı; grup işbirliği ile birey özgürlüğünü birleştiren bir eğitim sistemi öngörmektedir (Paulsen, 2002).

UYGULAMANIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği Ülkeleri, Japonya, Kanada, Hindistan, Avustralya gibi, uzaktan eğitim alanında önemli deneyim ve birikime sahip ülkeler yanında, gelişmekte olan pek çok ülkede uzaktan eğitim, karşılanamayan eğitim gereksinimlerini gidermek için ciddi bir seçenek olarak görülmektedir. Bu ülkelerin her birinde, hemen her öğretim kademesinde değişik yöntemlere dayalı uzaktan eğitim hizmetleri verilmektedir. Aynı şekilde, geleneksel ya da ileri teknolojilere dayalı uzaktan eğitim uygulaması yapan kurumların sayısı da her geçen gün artmaktadır.

Gubernick ve Ebeling (1997), bilgi teknolojilerinin hızla çoğalması ve internet temelli öğretimi gerçekleştirmenin nispeten kolay olmasının uzaktan öğrenmeyi, yüksek öğretimde önemli bir konuma getirdiğini ileri sürmektedir (Koresdoski, 2000). Amerika Birleşik Devletleri'nde web destekli öğretim sunan uzaktan eğitim programlarının sayısı 1994-95 öğretim yılından 1997-98 yılına kadar %72 oranında artış göstermiştir (Soefijanto, 2002).

Türkiye'de uzaktan eğitimin yaklaşık olarak Cumhuriyet tarihi kadar eski bir geçmişi vardır. Başlangıcından bugüne kadar uzanan gelişim seyri içinde incelendiğinde Türkiye'de uzaktan eğitim çok değişik alanlarda ve bütün öğretim kademelerinde uygulanmıştır. Mektupla Öğretim, Televizyon Okulu, YAYKUR, YAYÇEP, Açıköğretim Fakültesi deneyimleri, bugün Türkiye'de çok sayıda kurumun uzaktan eğitim hizmeti verme girişimine kaynaklık etmiştir.

Halen devam etmekte olan Açıköğretim Fakültesi uygulaması yanında, yükseköğretim düzeyinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi de internet teknolojilerinden yararlanarak değişik uzaktan eğitim uygulamaları yürütmektedir. Bunlardan Anadolu Üniversitesi

Açıköğretim Fakültesi, Türkiye'nin en yaygın uzaktan eğitim uygulaması olma özelliğini taşımaktadır.

Yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitime başvuran ve yerleştirilen öğrenci sayıları Çizelge 1'de verilmiştir. Çizelgedeki verilerden de anlaşılabileceği gibi çağ nüfusunun sadece %12 kadarı, yükseköğretimden yararlanabilmektedir. Bu verilerden herkesin, yüksek öğretimden yararlanamadığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır.

Çizelge 1. Yükseköğretimde uzaktan eğitime başvuran ve yerleşen öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı.

Yıllar	Çağ Nüfusu	ÖSYM'ye		Başvuran/ Çağ Nüfusu	Yerleşen/ Çağ Nüfusu
		Başvuran	Yerleşen		
1999	5.063.000	1.478.365	484.475	30.3	10.4
2000	5.025.000	1.414.823	439.061	31.2	11.4
2001	5.371.000	1.473.908	455.913	31.0	11.8

Kaynak: Gökdağ, 2002.

Türkiye'de ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim alan öğrenci sayısı 16 milyonun üzerindedir. Zorunlu sekiz yıllık temel eğitim uygulaması nedeniyle önümüzdeki yıllarda üniversiteye başvuracak öğrenci sayısında artış beklenmektedir. Yapılan kestirimlere göre 2005-2006 öğretim yılında üniversite sınavına girecek öğrenci sayısı 2.000.000'u aşacaktır (YÖK, 2001, 30). Dolayısıyla çağ nüfusunun okullaşma oranı, belki daha da düşebilecektir.

Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü bünyesinde, eğitim olanağından yoksun bireylere uzaktan öğretim yolu ile eğitimlerini tamamlama imkanı veren açık öğretim okulları uygulaması hayata geçirilen projelerden birisidir. Bu proje; Açık İlköğretim Okulu, Açıköğretim Lisesi ve Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu olmak üzere 3 ayrı okulla uygulamaya geçirilmiştir.

1998-1999 eğitim öğretim yılında hizmete giren Açık İlköğretim Okulu'na bu güne kadar 219.863 öğrenci kayıt olmuş, bu öğrencilerden 43.147'si diploma almaya hak kazanmıştır. 2002 yılına kadar Açıköğretim Lisesi'ne 465.594 öğrenci kayıt olmuş olup, 136.028 öğrenci diploma almaya hak kazanmıştır. Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu'na "Elektrik Tesisatçılığı Yetki Belgesi" almak üzere son beş yılda 3574 öğrenci kayıt olmuş, bunlardan 2135'i yetki belgesi almaya hak kazanmıştır (EĞİTEK, 2002).

EŞİTLİK TARTIŞMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ileri teknolojilerin de etkisi ile, farklı isimler altında, uzaktan eğitim uygulamalarının sayısı arttıkça, bu uygulamalardan yararlanan kişi sayısı da artmaktadır. Geline nokta dikkatler daha çok, bir ileri uzaktan eğitim uygulaması olan internet temelli uzaktan eğitim uygulamaları üzerinde odaklanmıştır. Bu uygulamadan yararlanan insan sayısının çokluğu, gerek yararlanan kişileri ve

bu tür programları finanse eden kuruluşları, gerekse araştırmacıları, internet temelli öğrenme sistemlerini, yüz yüze öğrenme sistemleri ile kıyaslamaya yöneltmiştir. Bu yönelimle tutarlı olarak, konu ile ilgili pek çok araştırma yapıldığı dikkati çekmektedir. Araştırmalar, her iki uygulama türünün etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılmasına dönüktür. Alandaki araştırma gereksinimine de dikkat çekmek adına, bu araştırmalara kısaca değinmekte yarar görülmektedir.

Johnson, Aragon, Shaik ve Palma-Rivas'ın (2002) yaptıkları deneysel araştırmada, yüksek lisans öğrencilerinden oluşan iki gruptan birisi yüz yüze, diğeri çevrimiçi eğitim almış; uygulamada aynı öğretmen, program, kurum, içerik ve projeler kullanılmıştır; iki öğrenci grubu, öğrenme sonuçları açısından karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonunda; her ne kadar, her iki ders biçiminde de öğrenme ürünleri bakımından fark bulunmasa da, yüz yüze eğitim alan öğrencilerin, öğretim elmanı ve tüm ders niteliği ile ilgili algılarının daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırmada her iki grup, öğrenme deneyimleri değil, öğretmen, kurum, program, içerik, proje ve öğrenci değişkenleri açısından eşleştirilmiştir. Ancak bu eşleştirmelerin de yüzeysel olduğu görülmektedir. Örneğin öğrenciler arasındaki eşleştirme, öğretim kademesi ya da düzeyinden ibarettir. Aynı şekilde içerik ya da projelerin eşleştirilmesi, öğrenme deneyimlerinin eşleştirilmesi anlamına gelmemektedir.

Sumner ve Hostetler (2002), bir sistem analizi projesinde, öğrencilerin, gruplar halinde, bilgisayar konferansı ve yüz yüze iletişimden yararlandıkları bir araştırma yapmışlar; bu araştırmada grupların karar verme nitelikleri arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Bulgulara göre, bilgisayar konferansı, öğrencilerin değerlendirme görevlerinde; yüz yüze oturumlara göre daha etkili olmuştur.

Soefijanto (2002), Thornam ve Phillips'in (2001) öğretim yöntemi ve öğrencilerin bir haftada harcadıkları ders saatini, bağımsız değişken; öğretim elemanı-öğrenci etkileşimini, bağımlı değişken olarak aldıkları çalışmalarında, etkileşim üzerinde iki yönlü ANOVA uyguladıklarını ve iki grup arasında anlamlı bir fark bulduklarını aktarmaktadır. Bu uygulamadan elde edilen bulgulara göre, çevrimiçi eğitim alan grupta, etkileşimin daha az olduğu sonucuna varılmıştır.

Rivera, McAlister ve Rice(2002) web temelli, yüz yüze ve ikisinin bir arada kullanıldığı karma bir model ile üç sınıfta bir pilot çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, öğrenci başarısı, öğrenci doyumu ve öğretim elemanının deneyimleri karşılaştırılmıştır. Farklı öğretim elemanları, aynı metni, benzer görevleri ve test bankası sorularını kullanmışlardır. Bu çalışmada farklı gruplardaki öğrenci başarısı arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Jung, Leem ve Choi'nin (2002), araştırmalarında, kitap ve radyo ya da televizyon programlarının kullanıldığı geleneksel uzaktan eğitim dersleri ile web temelli dersler karşılaştırılmış; web temelli dersleri bitirme oranının, geleneksel uzaktan eğitim derslerini bitirme oranından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Schutte (1997), sosyal istatistik dersinde 33 öğrenci üzerinde deneysel bir araştırma yapmıştır. Bu ders, yüz yüze öğretim ve web temelli öğretim olmak üzere iki ayrı aşama ve modülde yürütülmüştür. Her iki öğretimde de metin, ders ve sınavlar standardize edilmiştir. Araştırma denencelerinin aksine, web destekli öğretimin, yüz yüze öğretimden %20 daha yüksek bir başarı sağladığı belirlenmiştir.

LaRose, Gregg ve Eastin'in (1998) çalışmasında, telekomünikasyona giriş dersi, ses ve grafik destekli bir web dersine dönüştürülmüştür. Bu derste öğrenciler daha önceden kaydedilmiş sınıf etkinliklerini dinleyebilmekte ve aynı zamanda, ders planını da web sayfası üzerinden takip edebilmektedirler. Aynı ders yüz yüze eğitimle bir başka gruba da uygulanmıştır. ANCOVA sonuçları deney grubunun sınav sonuçları, öğrenci tutumları ve öğretmenin anında tepkileri açısından kontrol grubuna eşit olduğunu göstermiştir.

Rivera, McAlister ve Rice (2002), bir çok araştırmanın, öğrenme, performans ve başarı gibi faktörlerin uzaktan eğitim ve yüz yüze sınıflarda karşılaştırılabileceğini; buna karşın uzaktan eğitimin öğrenci ve öğretim elemanlarının algı ve doyum düzeyleri ile ilgili araştırmaların, bu araştırma sonuçları ile tutarlı olmadığını aktarmaktadır.

Rivera, McAlister ve Rice'in (2002) aktardığına göre; Carr'in (2000), psikolojiye giriş dersinde yaptığı çalışmada, dönem sonu sınavlarında web temelli ders alan öğrencilerin, yüz yüze ders alanlara göre ortalama %5 daha yüksek bir başarı gösterdikleri belirlenmiştir. Aynı öğrenciler, sürekli olarak yüz yüze ders alanlara göre daha az mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Sumner ve Hostetler'in (2002) araştırmasına katılan deneklerde yüz yüze eğitimde doyum oranı %75 iken, bilgisayar konferansında doyum oranı %40 olarak gözlenmiştir. Araştırmacılar, bu bulguyu yüz yüze eğitimde iletişim kurma olanağının daha fazla olmasına bağlamaktadırlar. Grup başarısının performans ölçümlerine göre; proje etkinliklerini yerine getirmede bilgisayar konferansını kullanan gruplar önemli ölçüde daha başarılıdır.

Molidor (2002), etkileşimli televizyon, web destekli öğrenme modülleri, etkileşimli mesaj panoları ve elektronik postanın kullanıldığı çok düzeyli uzaktan eğitimin etkililiğini incelemiştir. Ek olarak aynı dersi yüz yüze alan öğrenciler ile doyum karşılaştırmaları yapılmıştır. Ancak araştırmaya katılan her iki grup, yaş, mezuniyet derecesi, evde bilgisayar olup olmaması gibi demografik özellikler açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Araştırmanın sonunda, uzaktan öğrenci öğrencilerin, doyum düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Jung, Leem ve Choi'nin (2002) kitap ve radyo ya da televizyon programlarını kullanan geleneksel uzaktan eğitim derslerini, web temelli derslerle karşılaştıran araştırmalarında, öğrencilerin %70'inden daha fazlası, web temelli derslerde öğretim elemanlarının sağladıkları teknik ve öğretimsel destek, ders tasarım stratejileri ve etkin çevrimiçi tartışmalar açısından doyuma ulaşmışlardır.

LaRose, Gregg ve Eastin'in (1998) çalışmasında, öğrenci doyumunun nitel boyutlarını değerlendirmek için açık uçlu görüşmeler yapılmıştır. Sonuçlar, bu dersin web üzerinden yapılmasının daha avantajlı olduğu denencesinin doğrulandığını göstermiştir.

Timura (1995) beş yüz firmada, insan kaynakları uzmanlarının yüz yüze ve uzaktan eğitim sonucu verilen diplomalarla ilgili algılarını karşılaştırmıştır. Araştırmada insan kaynakları uzmanlarının, uzaktan eğitim programlarının yüz yüze eğitim programları ile verilenlere denk diploma sunmadıklarını düşündükleri belirlenmiştir.

Higgins'in (1993) araştırması, işverenlerin okul ücretleri sebebi ile uzaktan öğrenme programlarını desteklediğini, ancak bunlara yüz yüze programlar kadar değer vermediğini göstermiştir.

West (1995), kampus içinden ve kampus dışından verilen iki mühendislik programını karşılaştırmıştır. West, kabul edilen kurum adına rağmen ve uzaktan öğrenci öğrencilerin daha yüksek maaş almalarına ve mesleklerinde terfi etmelerine rağmen, işverenlerin uzaktan öğrenme diplomalarına karşı olumsuz bir algıları olduğunu göstermiştir (Akt. Koresdoski, 2000).

Johnson (1998) uydu yoluyla canlı televizyon kullanarak tek-yönlü ve çift-yönlü öğretimi incelemiştir. Öğrenciler, internet ve diğer elektronik ortam anlamında uzaktan eğitim derslerinin, en az yüz yüze iletişim yöntemi kullanılarak verilen dersler kadar etkili olduğunu belirlemişlerdir.

YENİ YAKLAŞIMLAR

Simonson ve arkadaşları tarafından geliştirilen *eşitlik kuramı -equivalency theory-*, “Uzaktan eğitim öğrencilerinin öğrenme deneyimleri, yüz yüze öğrenen öğrencilerin öğrenme deneyimlerine ne kadar eşit olursa, öğrenme sonuçları da o kadar eşit olur” varsayımına dayanmaktadır. Başka bir söyleyişle, eğer öğrencilere eşit öğrenme deneyimleri sunulabilirse, onların öğrendikleri de birbirine eşit olur (Simonson, Schlosser ve Hanson, 1999).

Eşitlik kuramı dışındaki yaklaşımlar; uzaktan eğitim uygulamasında öğretmen ve öğrencinin hem fiziksel hem de zamansal özerkliğini kaçınılmaz görmektedirler. Buna karşılık eşitlik kuramı özellikle zamansal özerklikten, kısmen ödün vermek gerekebileceğini vurgulamaktadır. Bunun nedeni olarak da, yüz yüze öğrenme deneyimlerine eşit deneyimler sağlayabilmek için, zaman paylaşımı (senkron) uygulamaların eğitsel potansiyeline başvurma gerekliliğidir.

Genel olarak, öğrenme görevine uygun yöntem ve teknoloji kullanıldığında; öğrenci-öğrenciye etkileşim ortamı oluşturulabildiğinde ve öğrenciye zamanında geribildirim verilebildiğinde uzaktan eğitimin, en az yüz yüze eğitim kadar etkili olabildiğini gösteren araştırmalar (Moore ve Thompson,1990; Verduin ve Clark,1991), eşitlik kuramının temel tezlerini destekler niteliktedir.

Eşitlik kuramına göre uzaktan eğitim; birbirinden uzaktaki öğrenci ve öğretmenler arasındaki etkileşimin ileri iletişim teknolojileri ile gerçekleştiği resmi ve kurumsal bir öğrenme sistemidir. Eşitlik kuramının anahtar elamanları; eşitlik, öğrenme deneyimi, uygun uygulama, öğrenciler ve öğrenme sonuçlarıdır. *Eşitlik*, uzaktan ve yüz yüze öğrenen öğrencilerin deneyimlerinin nitelik ve sonuç olarak birbirine eşit olması olarak algılanmaktadır. *Uygun uygulama* kavramı, öğrenme deneyimlerinin birey olarak öğrencinin ihtiyaçlarına uygun olduğu ve öğrenme durumunun müsait olduğu ve öğrenme deneyimlerinin doğru dürüst ve zamanında olduğu anlamına gelmektedir. *Öğrenciler* ise, kurumsal öğrenme etkinliğinin gerçekleştiği bir derse ya da bir öğretim ünitesine katılan kişilerdir. *Öğrenme sonucu*, öğrenme deneyimleri sonunda, öğrenci davranışlarında meydana gelen açık, ölçülebilir ve kalıcı değişimlerdir. Öğrencinin gözleyerek, hissederek, duyarak ya da yaparak öğrenmesini artırdığı her şey bir *öğrenme deneyimidir* (Simonson, Schlosser ve Hanson, 1999).

Öğrenme deneyimlerinin eşitliği, basit bir örnekle açıklanmaktadır: Farklı geometrik şekiller olmalarına karşın, bir üçgen ve bir dikdörtgenin alanları ya da hacimleri nasıl birbirine eşit olabilir; benzer şekilde uzaktan ve yüz yüze öğrenen öğrencilerin deneyimleri de nitelik ve sonuçları itibarıyla birbirine eşit sayılabilir (Simonson, 1999). Uzaktan eğitimde, öğretimi planlamanın amacı, her öğrenci için deneyimlerin toplamını eşitleyecek bir yaklaşım geliştirme olarak öngörülmektedir (Simonson, Schlosser ve Hanson, 1999).

Eşitlik kuramında, her bir öğrenci, farklı öğretim stratejisini kullanabilir, öğrenme kaynakları farklılaşabilir ya da kişisel olarak yeni etkinlikler belirleyebilir. Eğer uzaktan eğitim dersleri etkili bir şekilde tasarınırlar ve eşit öğrenme deneyimleri sağlarsa, öğrenciler dersin öğretim amaçlarına ulaşabilirler (Simonson ve Schlosser, 1995).

Simonson ve Schlosser (1995), öğrenmenin gelişmesine yardımcı olan öğrenme deneyimlerinin elde edildiği bağlamın, bu yaklaşım önemli unsurlarından biri olduğunu vurgulamaktadırlar. Farklı öğrenciler, farklı zamanlarda ve farklı öğrenme geçmişleri ile farklı öğrenme bağlamları isteyebilirler. Bazı öğrenciler daha fazla gözlem yapmayı tercih ederlerken, bazıları daha fazla uygulama yapmayı tercih edebilirler. Burada önemli olan, öğretimi planlarken, bu deneyimlerin hepsini her bir öğrenciye eşit şekilde sunmayı garanti etmektir.

Horton (2000), ağ ortamında sağlanabilecek çok sayıda öğrenme etkinliği tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalar, yüz yüze öğrenme deneyimlerine eşit uzaktan öğrenme deneyimleri sağlanabileceği konusunda cesaret vericidir. Tanımlanan etkinlikler incelendiğinde görülmektedir ki, yüz yüze öğretim ortamında kullanılan hemen her türden öğrenme etkinliğinin ağ ortamında, uzaktan eğitim amacıyla kullanılacak biçimleri de vardır. Ağ ortamında sunum, tartışma, gösterim, soru-cevap, beyin fırtınası, durum çalışması, bilgi avcılığı, işbirlikli öğrenme, problem merkezli öğrenme gibi çok sayıda öğretim yöntemi uygulanabilir. Bu yolla öğrenenlerin okuma, yazma, gözleme, dinleme, yapma türü deneyimler kazanması mümkündür (Şimşek, 2002).

SONUÇ

Uzaktan eğitim alanındaki kuramsal yaklaşımlar incelendiğinde, cevabı hala tartışılmakta olan birkaç temel soru dikkati çekmektedir. Uzaktan öğrenme sistemlerinde öğrenci-öğretmen uzaklığı kaçınılmaz mıdır? Öğrencinin zamansal özerkliği kaçınılmaz mıdır? Uzaktan öğrenme sistemleri, yüz yüze öğrenme sistemleri kadar etkili olabilir mi? Bu soruların kaynağı tamamen kuramsal değildir. Günümüzde uzaktan eğitim tüm ülkelerde ve öğretim alanlarında hızla yaygınlaşmakta, bu yöndeki uygulamalar giderek daha fazla insanı ilgilendirir hale gelmektedir. Bu nedenle uzaktan eğitim öğrenci, öğretmen, akademisyen, işveren, eğitim yöneticileri ve veliler gibi değişik kategorideki insanların gündeminde bulunmaktadır.

Uzaktan ve yüz yüze eğitimin birbirine eşit olup-olamayacağı konusunda yalnızca ilgililer arasında değil, araştırma bulguları arasında da çelişkiler bulunmaktadır. Uzaktan ve yüz yüze öğrenme sistemlerini karşılaştırmaya yönelik araştırmalarda üç temel sorun dikkati çekmektedir. Birincisi, alandaki araştırmaların hemen tamamının uzaktan eğitimle ilgili geleneksel kuramlara dayanmasıdır. Bu durum, basit bir güncellik problemi değildir. Bu kuramlar genel olarak, yeni iletişim teknolojileri ile oluşturulabilecek değişik uygulama seçeneklerini öngörebilmede ve bu teknolojilerin öğrenme üzerindeki etkisini yordamada açıkça yetersiz kalmaktadırlar. Örneğin araştırmaların nerede ise tamamı, zaman paylaşımlı (senkron) öğrenme sistemleri seçeneğini göz ardı etmektedir. Çünkü geleneksel kuramlarda, öğrencinin hem zaman, hem de mekan açısından özerkliği, nerede ise vazgeçilmez bir koşul olarak algılanmaktadır.

İkinci temel sorun, ilgili araştırmaların genel olarak toptancı ve yüzeysel bir yaklaşımı paylaşımlarıdır. Her iki sistemi karşılaştıran araştırmalarda öğrenme sonuçlarının ayrıntıları genellikle göz ardı edilmiştir. Örneğin her iki sistemin farklı öğrenme alanlarındaki (bilişsel, duyuşsal, devinsel) etkililikleri araştırmaya değer bir konudur. Araştırmaların işlevi, her iki öğrenme sisteminden hangisinin daha üstün olduğu konusunda yargılar üretmek değil; her iki sistemin hangi koşullarda ve hangi amaçlar için, nasıl kullanılabileceğine ilişkin, uygulamayı yönlendirici bulgular sağlamaktır.

Üçüncü olarak, her iki sistemin karşılaştırılmasına yönelik araştırmalarda genel olarak öğretmen, kurum, program, öğrenci grubu, içerik ya da öğrencilere yaptırılan projeler eşleştirilirken; öğrencilere sağlanan öğrenme deneyimlerinin eşitlenmesi genellikle göz ardı edilmiştir. Oysa literatüre dayalı pek çok çalışma, öğrenme deneyimlerindeki eşitliğin, öğrenme sonuçlarında da eşitliğe neden olabilecek kadar etkili bir faktör olduğu yönünde, test edilmemiş görüşler içermektedir. Bu sorunun temel kaynağının metodolojik yüzeysellik olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmalar daha çok, kullanılan ortamlar ve genel (conceptual) yöntemler üzerine yoğunlaşmakta, ayrıntılı bakıldığında bu ortamların ya da yöntemlerin öğrenme üzerindeki etkisini değiştirebilecek çok sayıda seçeneği ihmal etmektedirler.

Alanda yapılmış çok sayıda araştırma bulunmasına karşılık; uzaktan eğitim yoluyla, yüz yüze eğitimle sağlananlara eşit öğrenme deneyimleri sağlanıp sağlanamayacağı;

öğrenme deneyimleri eşitliğinin öğrenme sonuçlarında eşitliğe neden olup olmaya-
cağı, her iki sistemin etkililiğinin öğrenme sonuçlarının tür ve niteliğine bağlı olarak
değişip değişmeyeceği gibi noktalara ilişkin önemli belirsizlikler dikkati çekmekte-
dir.

Uzaktan eğitim yoluyla gerçekten, yüz yüze öğretime eşit öğrenme sonuçları elde
etmek mümkün müdür? Mevcut araştırma bulguları ümit vericidir. Ancak bunun,
pek çok değişkene bağlı olabileceğinden daha fazlasını söylemek, mevcut bulguları
zorlamak olacaktır. Kısaca bu konunun ayrıntılarına duyarlı araştırmalara ihtiyaç
vardır. Bu konuda ortaya konulan kesin cevapların çoğu, araştırmalardan çok sezgi-
lere ve test edilmemiş varsayımlara dayanmaktadır.

Bu konudaki tartışmalar alışık olduğumuz anlamda uzaktan ya da yüz yüze eğitim
dışında bir üçüncü boyutu da kapsamak durumundadır: Teknoloji temelli ya da sa-
nal sınıf eğitimi. Bu tür bir eğitim uygulamasının geleneksel uzaktan eğitimden fark-
lı özellikleri olduğu görüşü dikkate değerdir. Örneğin böyle bir eğitim bir yandan
öğrenci ile bilgi kaynağı arasında fiziksel uzaklığa olanak tanıırken, diğer yandan et-
kileşim adına zamansal özerkliğin sınırlandırılmasında bir sakınca görmemektedir.

Sonuç olarak geleneksel anlamda uzaktan eğitim yoluyla, yüz yüze eğitime eşit öğ-
renme sonuçları elde etmek pek mümkün görünmemektedir. Oysa kimileri tarafın-
dan uzaktan eğitimin yeni sürümü, kimileri tarafından da özgün bir sistem olarak
algılanan teknoloji temelli uzaktan eğitim bu konuda daha güçlü bir potansiyele sa-
hiptir. Bunun nedeni açıktır: Teknoloji temelli eğitim hem yüz yüze eğitimin, hem
de geleneksel uzaktan eğitimin güçlü yönlerini bir tek sistemde toplayabilmektedir.

KAYNAKLAR

- EGİTEK. (2002). *Çağı yakalama 2000 projesi*. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün web sitesindeki http://egitek.meb.gov.tr/Egitek/E_devlet/e_DonusumYarisma_Son.html adresinden, 22.12.2002 tarihinde ulaşıldı.
- Gökdağ, D. (2002). Türk yükseköğretim kurumlarının yararlanamadığı güç: Açıköğretim. *Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu*'nda sunulan bildiri. Anadolu Üniversitesi'nin web sitesindeki http://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Dursun_Gokdag.doc adresinden, 24.10.2002 tarihinde ulaşıldı.
- Gubernick, L. ve Ebeling, A. (1997). I got my degree through e-mail. *Forbes*, 159(12), 84 - 90.
- Holmberg, B. (1989). *Theory and practice of distance education*. Londra ve New York: Routledge.
- Hopper, D.A. (2000). *Learner characteristics, life circumstances, and transactional distance in a distance education setting*. Yayınlanmamış doktora tezi. Wayne State University. http://www.lib.umi.com/dissertations/preview_all/9992211 adresinden, 12.09.2002 tarihinde ulaşıldı.
- Horton, W. (2000). *Designing web based training*. NY, Chichester, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley.
- Johnson, K. (1998). *Student attitudes and perceived learning effectiveness of courses offered in the satellite television mode of instructional delivery at the United States army logistics management college*. Virginia Commonwealth University. Dissertation UMI order number 9917747.
- Johnson, S.D., Aragon, S.R., Shaik, N. ve Palma-Rivas, N. (2002). *Comparative analysis of online vs face-to-face instruction*. Illinois Üniversitesi'nin web sitesindeki <http://www.outreach.uiuc.edu/hre/public/comparison.pdf> adresinden, 25.11.2002 tarihinde ulaşıldı.
- Jung, I., Leem, J. ve Choi, J. (2002). An evaluation study on the effects of web-based instruction. Korea National Open University sitesi: http://knouide.knou.ac.kr/ide_eng/d/d_5_4.htm adresinden, 22.12.2002 tarihinde ulaşıldı.
- Keegan, D. (1986). *The foundations of distance education*. London: Croom Helm.
- Knowles, M. (1996). *Yetişkin öğrenenler göz ardı edilen bir kesim*. Çev. Ayhan, S. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Koresdoski A.E. (2000). *The value of distance learning graduate degree programs to employers and employees*. Yayınlanmamış doktora tezi. Nova Southeastern University.
- LaRose, R., Gregg, J., & Eastin, M. (1998). Audiographic telecourses for the web: An experiment. *Journal of Computer-Mediated Communication [On-line]*, 4, (2). Journal of Computer-Mediated Communication On the Web Quarterly sitesi: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol4/issue2/larose.html> adresinden, 05.01.2003 tarihinde ulaşıldı.
- Molidor, C.E. (2002). *The development of successful distance education in social work: A comparison of student satisfaction between traditional and distance education classes*. National Social Science Association'ın web sitesindeki <http://www.nssa.us/nssajrnl/18-1/hm/14/14.htm> adresinden, 25.11.2002 tarihinde ulaşıldı.

Moore, M.G. ve Thompson, M.M., Quigley, A.B., Clark, G.C., ve Goff, G.G. ile birlikte (1990). The effects of distance learning: A summary of the literature. *Research Monograph* No. 2. University Park, PA: The Pennsylvania State University, American Center for the Study of Distance Education. (ED 330 321)

Paulsen, M.F. (1995). The hexagon of cooperative freedom: A distance education theory attuned to computer conferencing. *The Distance Education Online Symposium*. KDAS web sitesindeki <http://www.kdasem.dk/didaktikgl/12-10.htm> adresinden 03.01.2002 tarihinde ulaşıldı.

Rivera, J.C., McAlister, M.K. ve Rice, M.L. (2002). *A comparison of student outcomes and satisfaction between traditional and web based course offerings*. State University Of West Georgia Distance & Distributed Education Center web sitesindeki <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall53/rivera53.html> adresinden, 25.11.2002 tarihinde ulaşıldı.

Schutte, J.G. (1997). *Virtual teaching in higher education: The new intellectual superhighway or just another traffic jam?* California State University Northridge Department of Sociology'nin web sitesindeki <http://www.csun.edu/sociology/virexp.htm> adresinden, 02.01.2003 tarihinde ulaşıldı.

Simonson, M. (1999). Equivalency theory and distance education. *Tech Trends*, 43, (5), 5-8.

Simonson, M. (Baskıda). *Distance education foundations*. Columbus, OH: Prentice Hall.

Simonson, M. ve Schlosser, C. (1995). More than fiber: distance education in Iowa. *Tech Trends*, 40, (3), 13-15.

Simonson, M., Schlosser, C. ve Hanson, D. (1999). Theory and Distance Education: A New Discussion. *The American Journal of Distance Education*, 13, (1).

Soefijanto, T. (2002). An effort to implement the advantages of face to face learning in distance education. Boston University web sitesindeki <http://people.bu.edu/totok/FACE.html> adresinden, 12.10.2002 tarihinde ulaşıldı.

Sumner, M. ve Hostetler, D. (2002). A comparative study of computer conferencing and face-to-face communications in systems design. *Journal of Interactive Learning Research*, 13, (3), 277-291.

Şimşek, N. (2002). Teknoloji destekli eşitlik açıköğretimde daralmayı gerektirir mi? *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34,(1-2),71-75.

Şimşek, N. ve Karataş, S. (2002). Uzaktan eğitim teknolojilerinin potansiyeli. Jandarma Okullar Komutanlığı Uzaktan Eğitim ve Araştırma – Geliştirme Semineri'nde (05-06 Şubat 2002) sunulan bildiri. *Seminer Kitabı*, 54-83.

Verduin, J.R. ve Clark, T.A. (1991). *Distance education: The foundations of effective practice*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.